

Fakir Baykurt Yazınında “Sıladan Uzakta Günler”

Sevim Karabela Şermet¹¹

Fakir Baykurt 1950 sonrasında yazdığı eserlerle adını duyurmuş, köyü konu alan romanlarıyla dikkati çekmiştir. Fakir Baykurt 15 Haziran 1929’ da Burdur’un Yeşilova ilçesinin Akçaköy’ünde doğar. 6 çocuklu yoksul bir ailenin ikinci çocuğu olan Fakir Baykurt’un asıl adı Tahir’dir. 1943’te Akçaköy İlkokulu’nu, 1948’de Gönen Köy Enstitüsü’nü bitirir ve Burdur’un Kavacık ve Dereköy köylerinde öğretmenlik yapar. Meslek yaşamı 1955’te Gazi Eğitim Enstitüsü’nü bitirdikten sonra Sivas, Hafik ve Şavşat’ta Türkçe öğretmenliği ile devam eder. 1959 yılında yayınlanan Yılanların Öcü romanından sonra hayatı sürgünler ve memuriyetten uzaklaştırmalarla devam eder. 8 Temmuz 1965’te Türkiye Öğretmenler Sendikası –TÖS Fakir Baykurt’un başkanlığında kurulur. 1979 yılında Türkiye’de yaşanan siyasi ortamdan uzaklaşmak ve Almanya’daki işçi yaşamını araştırmak ve işçilerin yaşamını yazmak için Almanya’ya gider. 11 Ekim 1999’da Almanya’nın Essen kentinde ölmüştür.

41 yıllık öğretmenlik hayatının yanında romanları, öyküleri, şiirleri denemeleri, özyaşam öyküsü, gezilerden edindiği izlenimleri, çocuk kitapları, halk masalları, değerlendirme yazıları ile eserleri çeşitlilik arzeder. Şiirle başlayan yazı hayatı öykü ve romanlarla devam eder.

Fakir Baykurt’un sanat görüşü, yazın amacı sanat yaşamının başından sonuna kadar değişmeden devam eder. Sanattaki devrimci tavır konusunda fikirleri hep aynı kalır. 1970’ li yıllarda sanat yaşamına yön veren ilkelerle hayatının son yıllarındaki ilkeler arasında farklılık yoktur. Recai Şeyhoğlu ile 1999 yılında yaptığı bir röportajında 1970’li yıllarda Tırpan’ın önsözünde bir bildiri edasında yazılmış ilkeleri tekrar eder.

“Hayatı değiştirme amacına yönelmiş bir sanat, insanın bilinçlenmesine ve birleşmesine yardım eder.” (Baykurt,1970:7) “Sanatta devrimci tavır, yaşamı değiştirme tavrıdır. Yazarlar yapıtları yoluyla okurları etkiler. Bu etki sanatın olanakları içinde, yaşamı değiştirme yönünde olabilir. Sanatta devrimci tavır budur.” (Pultar, 2002: 319)

Yazar eserleriyle bir çağrı yapmakta ve insanları etkileyerek değiştirmeye çalışmaktadır. Amacı bir görüşü ya da fikri empoze etmek olmayıp, inceleme ve analiz yapıp, durumunu kavramaya bir çağrıdır.

“Bir çağrı yazarıyım, okurlara karşı. Onları daha çok kendi durumlarını kavramaya çağırıyorum, öğrenmeye çağırıyorum, okumaya çağırıyorum. Hatta zaman zaman bu yönde kışkırtıyorum” (Cevizoğlu, 2000: 34).

Okuru öğrenmeye çağıran ve hatta zaman zaman öğrenmeye kışkırtan yazarın halkla ilişkisi tek yönlü değildir. Halka öğretmeye çalıştığı değerleri halktan aldığı malzeme ile yoğurarak tekrar halka sunar. Bir anlamda halktan aldığını halka verir. Bu karşılıklı etkileşimi gerektiren bir tutumdur. Yazar eserlerinin malzemesini halktan alır.

¹¹ Yard. Doç. Dr. Sinop Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Fakir Baykurt'un onlarca eserinin yanında "kendi yaşamım gibi görünür, halkın yaşamıdır" (Pultar, 2002: 302) dediği Özyaşam adlı sekiz ciltlik eser 15 yılda ortaya çıkarılmış bir eserdir. Bu eserlerde Fakir Baykurt, 65 yaşına kadar olan yaşamını bölüm bölüm yazmış, pek çok olayı ve insanı ölümsüzleştirmiştir, kendi ifadesiyle ortaya bir "nehir roman" çıkmıştır. Türk edebiyatında bu boyutta bir özyaşam öyküsü, hatırat ya da otobiyografik özellik taşıyan bir başka eser yoktur. Yazar Özyaşam'ın yazılma öyküsünü anlattığı 7. cildin sonunda 50 yaşında yazımına başladığı bu eserlerin 15 yılını aldığını söyler. Özyaşam 8 kitaptan oluşmaktadır. Eserlerin yazımını 1995'te tamamlamıştır. Papirüs Yayınları arasında yayınlanmıştır.

Bildirimizin konusu Fakir Baykurt'un Özyaşam öyküsünün 7. si olan Sıla kısmına dairdir. Fakir Baykurt'un biraz da zorunlu sebeplerle yurtdışında kaldığı süre içerisinde sılada gerçekleştirdiği eylemler üzerinedir. Bir aksiyon adamı olan Fakir Baykurt sılada da rahat bir hayatı tercih etmemiş, orada bütün günlerini halkım dediği insanların eğitimine harcamıştır.

Fakir Baykurt'un Almanya'ya yönelim öyküsü de siyasi sebeplerle. Fakir Baykurt emekli olduktan bir yıl sonra 1977 yılında İsveç'te öğretmen yetiştirme çalışmalarına katılır. Daha sonrasında Almanya'ya gitmeyi düşünen Fakir Baykurt'a Batı Almanya'dan Kaynar Kitabevi'nin sahibi Yaşar ile Reyhan Kaynar'dan 15 günlük bir çağrı gelir. Eşi ile birlikte gittiği bu 15 günlük geziden üç ay sonra döner. Bir yıl sonra Kaynar Kitabevi'nden Aziz Nesin ve Kerim Korcan'la birlikte bir kez daha çağrı alır ancak bu kez 15 günden fazla kalamaz. Ancak Almanya'ya gidip orada işçi yaşamı üzerine tasarladığı romanı, öyküleri yazmak istemektedir. Bunun dışında siyasi ortam da yurtdışına çıkmayı yazar ve ailesi için zorunlu hale getirmektedir. Yapılan bir toplantıda adının öldürülecekler listesine alındığı söylentileri, imzalı imzasız birçok gözdağı mektubu ve etrafındaki çemberin daraldığını hissetmesi yazarın bu konuda kesin karar vermesine sebep olacaktır.

12 Nisan 1979 günü- 12 Eylül darbesinden 15 ay önce- sabah Esenboğa'dan Düsseldorf'a kalkan uçağa biner. Cebinde 23 Mark vardır ve tek cümle Almanca bilmemektedir. Yeşil pasaportla görevsiz, ancak üç ay izinli olarak yurtdışı çıkışı yapar. Bakanlık bu üç ay içinde atamasını yapacaktır. Ataması yapılmazsa izni üç ay daha uzatılacaktır. Ancak üç ay sonra atamasını yapamadıkları gibi izni de uzatamayacaklarını bildirirler. Üç ay sonunda roman ve öyküleri için yeterince araştırma yapmadığını düşünen Baykurt yurda dönüş yapmaz. Önce orada tanıdığı dostlarının yardımıyla okuma yaparak para kazanır. Kültür merkezlerinde topluluk karşısında okuma yapıp daha sonra topluluğun sorularını cevaplandırmakta aynı zamanda bir çevirmen bunu topluluğa aktarmaktadır. Baykurt da okuma karşılığında ücret almakta ve bu parayla geçimini sağlamaktadır. Kaset Programları için okumalar yapar. Arkadaşları ona önce iki ay kalmak üzere Mannesmann firmasının işçi yurdunda bir oda bulurlar. Angerhauser Sokak 47 numaradaki yurdun 205 numaralı odasında öykülerini yazmaya başlar yazar. Burada süresi dolunca bir duvarcı ustasının evinde kiracı olarak kalan yazar çok zor günler geçirir.

1979 Temmuz'unda Kültür Bakanlığı'na göreve dönmeyeceğini bildirir. Duisburg Halk Yüksekokulu'nda çalışan Wolfgang Esch'in önerisiyle RAA adını alacak yeni eğitim merkezlerinde 1 Temmuz'da işe başlar. Yabancı işçi çocukları için açılacak bu eğitim danışma merkezlerinde yabancı işçi çocuklarının eğitim

sorunları giderilmeye çalışılacaktır. Duisburg'ta açılacak merkeze Baykurt Türk işçi çocuklarının ve gençlerinin eğitim sorunlarıyla ilgilenmek üzere eğitim uzmanı olarak önerilir. 1985 yılına kadar 5 yıllık anlaşma yapar. Yazar 51 yaşındadır ve dil öğrenmek için Halk Yüksek Okulu'nun üç aylık bir dil kursuna yazılır. Türklerin çıkardığı Merhaba adlı gazetenin işlerini üstlenir.

RAA ile beş yıllık sözleşmesi sona erince sözleşmeyi yenilemezler ve yazar yine Almanya'da işsiz kalma tedirginliği yaşar. Duisburg'un Yabancı Öğretmenler Bölümüne bakan müfettiş Margret Gross'un aracılığıyla Ehren Sokak'taki ortaokula atanır. Öğrencileri Türk işçi çocukları olacaktır. 16.4.1986 günü yıllardan sonra ilk dersini verir.

1986 yılında yurtdışında oluşan Türkiye Aydınlarıyla Dayanışma Girişiminin yönetiminde görev alır. 18 Ekim 1986'da Kopenhag'da Dünya Barış Kongresine bir konuşma ile katılır. Türkiye -Yunanistan Dostluk Girişimi de Baykurt'un gönüllü katıldığı etkinliklerden biridir. Türkiye ile Yunanistan'daki girişimlerin Avrupa uzantısı olan bu dernekte iki yıl başkanlık yapan Baykurt bu derneğin yönetimini Yunanlı bir işçi ile dönüşümlü olarak paylaşmaktadır.

Alman ikinci televizyonu ZDF'ye filmler yapan Jutta Szostak Baykurt üzerine bir portre film yapmak ister. Çekimlerin bir kısmı Türkiye'de Akçaköy'de gerçekleşecektir. Türk makamlarından izin alamayan ZDF televizyonu çekim için izin gerektirmeyen bir yola başvurarak çekimi gerçekleştirir. Çekimlerde 16 mm'lik kamera yerine çekimi hiçbir izne bağlı olmayan 8 mm'lik kameralar kullanırlar. 45 dakikalık gösterim daha sonra ZDF'de yayınlanır.

Türkiyeli Yazarlar Çalışma Grubu ile Türkiye Aydınlarıyla Dayanışma Girişimi tarafından Duisburg'ta 60 yaş kutlaması yapılır. Kutlamanın ardından "Fakir Baykurt zum 60. Geburtstag" adıyla Stadbibliothek Duisburg tarafından Almanca bir saygı kitabı çıkartılır. 1990 yılında Baykurt Pestalozzi okulunda ders vermeye başlar.

1992 yılında, Fakir Baykurt öncülüğünde ve yönetiminde Duisburg ve çevresinden okumaya yazmaya meraklı, işçi, öğretmen, öğrenci arkadaşları bir araya toplamak amacıyla Duisburg Halk Yüksekokulunda bir "yazın işliği" kurulur. Şiir, öykü yazarlar, roman denemeleri yapanlar, okudukları kitapları tartışmak isteyenler ayda bir toplanırlar. Fakir Baykurt Türklerin yoğun yaşadığı her kentte Edebiyat ve sanat grupları ve kahveleri oluşturulmasını istemektedir. Almanya'da Türkçe edebiyatın gelişmesi için, özellikle ikinci kuşak işçi çocuklarının yazmasını teşvik etmek amacındadır. Yaşadığı kent olan Duisburg'ta çok sayıda edebiyat akşamı düzenler. Yazmaya heveslenen ikinci kuşak işçi çocuklarının kitaplarına önsözler, tanıtım yazıları yazar. Yazın işliği daha sonra bir tür edebiyat kahvesine dönüşür. "Türkiyeli Yazarlar Çalışma Grubu" ve "Duisburg Edebiyat Kahvesi" adı ile isimleşir.

1995'in Ocak ayı sonunda Almanya'nın Duisburg şehrinde Pestalozzi okulundan emekliye ayrılır. Toplam hizmet süresi Türkiye'deki ile birlikte 40 yıl, 6 ay 10 gündür. Türkiye'ye daha sık gidip gelmeye başlar. Baykurt hayatının son yıllarında Burdur-Yeşilova kazası Akçaköy'deki evlerini onararak Kültür Bakanlığı'na bağışlar ve Elif Nine Çocuk ve Halk Kitaplığını kurar. Baykurt'un hayali Akçaköy gecelerinde Ruhi Su'lar, Arif Sağ'lar yanında Vivaldi'ler ve Mozart'ların uyumlu seslerini salmak istemektedir (Andaç,2000:136).

2 Eylül 1999 günü karaciğer tahlili sonuçlarından şüphelenen ev doktoru Essen Üniversitesi Kliniği'ne havale eder. Salzgitter'deki yaptığı okumadan sonra Essen Üniversitesi Kliniği'ne 6 Eylül'de yatırılan Fakir Baykurt, 11 Ekim 1999 günü sabah saat 04.00'te hayata gözlerini yumar. Son zamanlarında hasta yatağında Cumhuriyet Gazetesi istediğini birçok kaynak belirtir. (*Pultar, Sünter, 2002:259*) 70 yaşındaki Baykurt, pankreas kanserine yenik düşmüştür. Baykurt için Almanya'da yaşadığı Duisburg'un Wedau semtindeki Wald Friedhof mezarlığında bir tören düzenlenmiş bu törenden sonra da Duisburg Merkez İstasyonu yakınlarındaki Gertrud-Baeumer-Berufskolleg Schule'de bir toplantı yapılmıştır. Daha sonra yazar Düsseldorf'dan THY ucağıyla İstanbul'a götürülmüştür. Türkiye Yazarlar Sendikası önünde yapılan büyük bir törenle 14 Ekim 1999 günü Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Ölümünden sonra Duisburg'da 20 yıl boyunca yaşadığı semtteki meydana Fakir Baykurt'un adı verilir. Burdur'da bir cadde de onun adını taşımaktadır.

Sonuç itibariyle sıladaki yaşamı incelenecek olursa cebinde 23 Mark olan ve tek cümle dahi Almanca bilmeyen yazar Almanya'da neler yapar? Fakir Baykurt'un Almanya'da üstlendiği misyon çok yönlüdür ve tek bir başlık altında incelenemez.

Eğitimci kimliğiyle sılada üstlendiği görevler: Öğretmen yetiştirme çalışmaları, eğitim danışma merkezlerinde Türk işçi çocuklarının eğitim sorunlarıyla ilgilenmek üzere eğitim uzmanı olarak çalışma, Duisburg'ta bir ortaokulda Türk işçi çocuklarını okutma, Pestalozzi okulunda ders verme, Kültür merkezlerinde topluluk karşısında okuma yapma, Kaset Programları için okumalar yapma.

Aksiyoner ve kültür elçisi kimliğiyle sılada üstlendiği görevler: Yurtdışında oluşan Türkiye Aydınlarıyla Dayanışma Girişimi'nin yönetiminde görev alma, Almanya'da ve Almanya dışında çeşitli kongre ve toplantılara katılarak Türk kültürünü tanıtmaya, Türkiye ile Yunanistan dostluğuna katkıda bulunmak amacıyla Almanya'da aktif olarak çalışma, 1992'de Duisburg Halk Yüksekokulu'nda "yazın ışığı" kurma.

Yazar / Birey kimliğiyle sılada üstlendiği görevler: Dil öğrenme, Almanya'ya gidip orada işçi yaşamı üzerine tasarladığı romanı, öyküleri yazma, Alman televizyonu ZDF'nin teklifiyle kendi adına bir portre film çekimi, imza günü etkinlikleri, Türklerin çıkardığı Merhaba adlı gazetenin işlerini üstlenme, Fakir Baykurt'un kendi adına Duisburg'ta yapılan 60 yaş kutlaması ve ardından "Fakir Baykurt zum 60. Geburtstag" adıyla çıkartılan Almanca bir saygı kitabı sayılabilir.

Kaynakça

Andaç, F. (2000). *Anadolu Aydınlanmacısı Fakir Baykurt*. Evrensel Basım Yayın.

Baykurt, F. (2002). *Özyaşam 7, Sıladan Uzakta*. Papirüs Yay.

Baykurt, F. (1970). *Tırpan*. Remzi Kitabevi.

Cevizoğlu, H. (2000). "Eşekli Kütüphaneci Fakir Baykurt'la Birkaç Saat", İstanbul.

Pultar, G. ve Sünter S. (2002). *Fakir Baykurt'u Anarken Kardeşim Yaralısın*. Tetragon Yay.